

A ROMÁN JÁTÉKFILM FEJLŐDÉSÉNEK ÚTJA

RÖVID TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

A filmgyártás kezdeti próbálkozásainak korszakában a filmet sokan csupán »színházi konzervnek« tekinthették. A román film is a színház függvényeként született meg 1912-ben, »vásári látványosságként«, abban a Romániában, amelyben a mozielőadások aránylag későn váltak szokássá (1907—1908-ban az országban csupán öt állandó filmszínház működött: három Bukarestben, egy Jasiban és egy Brallában). Ebben az évben készül el Grigore Brezeanu színész történelmi alkotása, melynek hossza körülbelül kétezer méter és címe: »A függetlenségi háború«. De ez az alkotás csupán történelmileg képviseli a romániai filmgyártás kezdetét. Az igazi filmgyártás megteremtése még sokat várat magára. Hiszen a következő film, a Liviu Rebreanu regénye nyomán forgatott »Ciuleandra« csak 1930-ban készült el, s még ez is csak filmtörténeti (az első román hangosfilm) és nem filmgyártási szempontból jelentős.

A román művészfilm megteremtésének első megnyilvánulásai a két világháború közötti időszakra esnek. A semmilyen anyagi támogatást sem élvező, sokak által még »különccségnek« vélt, kezdeti román filmművészet ebben az időben már néhány igazi rendezőtehetséggel büszkélkedhet. Közülük kettő nevével: Jean Mihailéval (a »Manasse«, »Lia«, »Szellemvonat« című filmek rendezőjével), és Jean Georgescuéval, aki mindenekelőtt I. L. Caragiale »Zürzavaros éjszaka« című színművének és Tudor Musatescu »Egy téli éjszaka álma« című alkotásának megfilmesítésével vált ismertté, gyakran találkozhatunk a román filmművészet későbbi kibontakozásainak éveiben is.

A szocialista Románia megteremtése után, az állami támogatás biztosította új fejlődési lehetőségek eredményeképpen, bekövetkezik a nemzeti filmművészet második — ezúttal életképes — »megszületése«. 1949-ben elkészül ugyanis Paul Calinescu rendező »Visszhangzik a

völgy« című alkotása, 1951-ben pedig lerakják a bufteai filmgyár alapkövét és két évvel később, 1953-ban a stúdiók egy részét már át is adják rendeltetésének. A nemzeti filmgyártás oly régen várt anyagi alapja ezzel megteremtődött.

De a valóban elsődrendű és modern gyártási feltételek önmagukban azonban még nem oldhatták meg a román filmművészet megteremtésének problémáit. Romániában ugyanis a filmművészet nem támaszkodhatott kulturális hagyományokra. Mindent előlről kellett kezdeni.

De már a kezdeti években (1949—1955) kirajzolódik a filmművészet néhány sajátos iránya. A történelmi múlt felidézése, az illegálisban folytatott harc jelentős momentumainak ábrázolása olyan filmeket eredményezett, mint »A күrtös unokája«, »Felkel a nap«, az új élet ábrázolásának igénye pedig olyanokat, mint a »Mitrea Cocor«, vagy a »Kibontakozás«. A régi maradványok és bürokratikus gondolkodásmód elleni harc inspirálta olyan vígjátékainkat, mint »A mi igazgatónk« stb.

Fontos állomás a román filmgyártás fejlődésének az 1956-os esztendő. Az »Almaszedés« című rövidfilm Iulian Mihui és Manole Marcus fiatal filmesek diplomamunkája és a »Szerecsenc malma« című film (Ion Slavici novellájának megfilmesítése — rendezője Victor Iliu) kétségtelen haladást jelentenek a filmszerű kifejezés mód szempontjából. Ezekben az alkotásokban az alkotók a film plasztikus formájára összpontosítják figyelmüket, s a román kritika szerint sikerrel.

Ezek a filmek már azt bizonyítják, hogy a román filmművészet kinötte gyermekkorát, az a komoly támogatás, amellyel az állam a nemzeti filmművészet fejlődését elősegítette, kezdi meghozni gyümölcsét. A román filmszakemberek között újak tűnnek fel és bekapcsolódnak a filmművészet vérkeringésébe gazdagítja a román filmművészet még szerény

tematikai és művészi összképét. Az alkotók megszaporodása, s nyomában az ábrázolásmódok, stílusok nagyobb választéka az 1956 utáni időszak (amely kb. 1960-ig tart) legfontosabb sajátossága. Ebben az időben készül el a »Fekete arany« című film, melynek főrendezője Liviu Ciulei, tehetséges színész, rendező és díslettervező, »Az élet nem bocsát meg« Julian Mihu és Manole Marcus filmje; A. Miheles és Gh. Naghy vígjátékai a »Farsang« és a »Táviratok« stb.

Az 1960-as esztendő a román filmművészet fejlődésének újabb állomását jelenti. Ebben az időszakban végbement minőségi ugrást leginkább a nagy sikert aratott »Tűz a Dunán« (rendezője: Liviu Ciulei) és a »Szomjúság« (rendezője: Mircea Drăgan) című filmek képviselik. Ezeknek az alkotásoknak nemzetközi elismerése sem késik soká. Országhatárainkon túl már nemcsak a többszörösen kitüntetett Ion Popescu Gopórol, rajzfilmjeink alkotójáról szólnak elismeréssel. A »Tűz a Dunán« 1960-ban, a Karlovy Vary-i fesztiválon kitüntetéset nyert, 1961-ben pedig a »Szomjúság«, a moszkvai fesztivál ezüst érmének nyertese.

A román játékfilm-gyártás fejlődésének ebben a szakaszában komoly segítséget jelentett a dokumentumfilmgyártás néhány szakemberének aktivizálódása a játékfilmekben. A »Mikor forró a tavasz« című film a dokumentum-filmgyártásból érkezett, Mircea Săucan rendező munkája, »Közel a naphoz« alkotója Savel Stioiu rendező szintén a rövidfilmgyártásból került a játékfilmhez. Filmjeik a kezdeti próbálkozásokkal járó hiányosságoktól eltekintve, kétségtelen előrelépést jelentettek a valóság hiteles ábrázolásában.

Az 1960—1963-as éveket a következő törekvések jellemzik: hogy megszabaduljunk a szokványtól és a sablontól, hogy sematikusmentesen közelítsük meg a mai mindennapi életünk problémáit. Ezeknek a realista törekvéseknek a gyümölcse: »Az utcák emlékei« — Manole Marius alkotása, 1961; »Érzelmes történet« — Iulian Mihu munkája, 1961; »A te vétked is« — Mircea Muresan, 1962; »Az égen nincsenek rácsok« — Francisc Munteanu, 1962; »Barátom

volt« — Andrei Blaier. Ezekben a filmekben ugyanakkor már mind-egyik rendező önálló stílussal, önálló művészi vízióval jelentkezik.

Hogy teljes legyen e legújabb időszak áttekintése, feltétlenül meg kell említenünk az aránylag nagy számban készült vígjátékokat. Az 1958—1959-es évek hazai sikerként számon tartott »Téves kapcsolat« című alkotást, 1960—63. között újab-bak követik: »A mi fiaink«, »Nem akarok nőszülni«, »Elloptak egy bombát«, »A híres 702«, »Post-restant«. Külön említjük a nemzetközi mezőnyben is elismerést aratott »Elloptak egy bombát« című filmet, amely Ion Popescu Gopo rendező egész estét betöltő alkotása. A film értéke egyrészt a humanista mondanivalóban, másrészt ötletgazdagságában, szellemes gag-jeiben rejlik.

A román filmművészet tapasztalatai lehetővé tették 1962-ben két nagyszabású alkotás megteremtését: »Lupeni 29« (forgatókönyvírói Nicolae Tic, Eugen Mandric és Mircea Dragan, rendezte Mircea Dragan), és a »Tudor« (forgatókönyvírója Mihneanu Gheorghiu, rendezője Lucian Bratu). Mindkét alkotás történelmi eseményeket dolgoz fel. A »Lupeni 29« a zsilvölgyi bányászok sztrájkját idézi, a »Tudor« az 1821-es parasztfelkelést. A román filmgyártásban e két filmmel jelentkeztek először nagyszabású tömegjelenetek. A »Lupeni 29« forgatásánál tizenkétezer, a »Tudor« forgatásánál pedig öt-hatezer statiszta működött közre.

Az 1962-es esztendő haladást jelent a filmművészet jellegzetes sajtóságainak felhasználása terén is. A »Codin« című román—francia koprodukciós filmre utalok, amelynek rendezője Henri Colpi. A film felhasználja Panait Istrati novellájának jellemeit és környezetét, de azokat a filmművészet sajtóságainak megfelelően továbbfejleszti. Panait Istrati e második művének megfilmesítése (az első pár évvel ezelőtt történt a »Baragan bogáncsai« című írása nyomán — Louis Daquin rendezésében) 1963-ban készült és méltán tekinthető sikernek.

ALEXANDRU RACOVICANU